

Гусаков Євген Ігорович

*аспірант, юридичний факультет, Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля*

ORCID 0009-0004-5771-0609

ПРАВО ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ НА ПРАЦЮ В РОЗРІЗІ ДОСВІДУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

У роботі розглядається комплексний правовий механізм, запроваджений у США та спрямований на підтримку ветеранів у їхньому переході (*англ. transition*) до цивільного життя в частині права ветеранів на працю, що може стати цінним джерелом для очікуваної реформи механізму соціальної підтримки ветеранів в Україні.

Ключовими компонентами відповідного механізму, що функціонує у США, є Закон про права на працевлаштування та зайнятість військовослужбовців Збройних сил США (Uniformed Services Employment and Reemployment Rights Act, USERRA), Закон про пільги для ветеранів (Veterans' Preference Act), кодифіковані норми Кодексу Сполучених Штатів (U.S. Code) та інші нормативні акти та державні програми. Крім того, в роботі описано правові гарантії та деякі стимули для роботодавців, які наймають ветеранів.

Спираючись на досвід США, дана робота має на меті окреслити можливий підхід до того, як Україна, перебуваючи в умовах тривалої війни, може імплементувати подібні правові заходи та стимули для підтримки українських ветеранів під час їхнього переходу від військової служби до цивільного життя.

Ключові слова: ветерани війни, право ветеранів на працю, перехід ветеранів до цивільного життя, ветеранські програми, Сполучені Штати Америки.

Husakov Yevhen

PhD student, Faculty of Law, Volodymyr Dahl East Ukrainian

National University

ORCID 0009-0004-5771-0609

THE EMPLOYMENT RIGHTS OF WAR VETERANS IN TERMS OF THE U.S. EXPERIENCE

This article studies the comprehensive legal framework of the United States aimed at supporting veterans in their transition to civilian employment in the context of the veteran's right to employment, which can serve as a valuable source for reforming the social support system for veterans in Ukraine.

The key components of this system in the U.S. include the Uniformed Services Employment and Reemployment Rights Act (USERRA), the Veterans' Preference Act, codified rules of the U.S. Code and other regulatory acts and government programs. Additionally, the article discusses incentives for employers who hire veterans.

Based on the American experience, the article explores a probable approach of how Ukraine, currently engaged in prolonged warfare, can implement similar legal measures to support Ukrainian veterans during their transition from military service to civilian life.

Key words: war veterans, veterans' right to employment, transition of veterans to civilian life, veteran programs, United States of America.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна продовжує захищати себе у тривалій повномасштабній війні, і кількість осіб, залучених до сил оборони, щодня зростає. В умовах цих викликів планування реінтеграції ветеранів у післявоєнне цивільне життя стає надзвичайно важливим завданням. Ветерани, які повертаються з військової служби, можуть стикатися з серйозними труднощами під час адаптації до цивільного життя, і Україна повинна створювати комплексну правову основу для підтримки відповідного процесу адаптації.

Наразі вносяться зміни до вже прийнятих основних нормативних актів, що встановлюють гарантії та права ветеранів війни на працю. До таких основних нормативних актів належить Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ (далі – «Закон») [1], Кодекс законів про працю України (далі – «КЗпП України») [2], Закон України «Про зайнятість населення» № № 5067-VI від 5 липня 2012 [3], Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI, Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ, Закон України «Про соціальний і правовий захист

військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ, Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 1994 р. № 94. «Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та інші.

Названі акти передбачають для учасників бойових дій ряд пільг, зокрема щодо збереження робочого місця і середнього заробітку під час виконання державних або громадських обов'язків (*стаття 119 КЗпП*) [2], можливості брати відпустку у зручний для них час, отримання додаткової відпустки зі збереженням заробітної плати строком на 14 календарних днів на рік (*пункт 12 частини 1 статті 12 Закону*), а також переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності працівників та на працевлаштування у випадку ліквідації підприємства (*пункт 13 частини 1 статті 12 Закону*) [1].

Варто також згадати, що відповідно до пункту 8 частини 1 статті 14 Закону України «Про зайнятість населення» № 5067-VI від 5 липня 2012, учасники бойових дій, зазначені у пунктах 19-21 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» належать до категорій громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні їх працевлаштуванню [3]. На практиці це означає, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 10 лютого 2023 р. № 124 «Про затвердження Порядку надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних» [4], роботодавцеві, який за направленням центру зайнятості працевлаштовує строком не менше ніж на один рік відповідних учасників бойових дій, які перебувають у статусі зареєстрованого безробітного понад один місяць, компенсується 50 відсотків фактичних витрат на оплату праці, але не більше розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на момент виплати. Загальна тривалість виплати такої компенсації становить не більше шести місяців.

Разом з тим, положення згаданих актів в своїй більшості є такими що не враховують повною мірою потреби ветеранів та не забезпечують комплексного підходу щодо їх адаптації до цивільного життя.

Починаючи з 22 лютого 2024 року законодавець зареєстрував та опрацьовує більше 30 законопроектів зі змінами до Закону, спрямованих на вдосконалення правового регулювання статусу та соціального захисту ветеранів війни. Основна увага була приділена розширенню категорій осіб, що отримують статус учасників бойових дій (законопроекти №7128, №7454, №9337), а також спрощенню процедур присвоєння статусу ветерана (законопроекти №9126, №9141). Окремі проекти зосереджені на вдосконаленні медичного обслуговування ветеранів (законопроекти №8318, №8406) та захисту їхніх прав, включаючи право на працевлаштування і реабілітацію (законопроекти №10261, №9357). Зі свого боку науковці напрацьовують пропозиції щодо застосування дієвих заходів для вирішення конкретних проблем ветеранів, відновлення їх професійних навичок, а також для стимулювання роботодавців працевлаштовувати відповідну категорію людей.

Однак, незважаючи на активну законопроектну діяльність, на сьогоднішній день фактично відсутні спроби системного реформування законодавства, прийнятого ще в минулому столітті, як і системного аналізу практик та підходів країн із розвиненим законодавством у сфері соціального захисту ветеранів війни.

Сполучені Штати, маючи значний досвід ведення війн та значну кількість ветеранів війни, приділяють суттєву увагу відповідній проблематиці. В американських наукових джерелах та нормативних документах для позначення процесу адаптації ветеранів використовується дефініція «перехід» (*англ. transition*), яка охоплює широке коло викликів, з якими може стикатися ветеран після повернення з військової служби: від дискримінації, пов'язаної з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), до втрати цивільних та професійних навичок під час проходження військової служби [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській науковій літературі дослідження правових аспектів адаптації ветеранів війни до цивільного життя не отримує достатньої уваги, особливо в контексті аналізу досвіду країн, які вели та ведуть війни. Більшість досліджень зосереджені на

проблемах соціального захисту та медичної реабілітації ветеранів, тоді як аспекти їхньої економічної інтеграції, зокрема працевлаштування та професійної підготовки, залишаються недостатньо вивченими. Аналіз досвіду інших країн, зокрема США, не є предметом системних наукових досліджень, що також створює прогалини у розробці національних стратегій та політик у цій сфері.

Така ситуація свідчить про нагальну потребу у посиленні наукового підходу до вивчення закордонного досвіду адаптації ветеранів до цивільного життя, а також можливостей для імплементації відповідного досвіду в Україні. Розвиток наукових досліджень у цьому напрямку сприятиме більш ґрунтовному формуванню вітчизняної законодавчої бази та програм підтримки ветеранів.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження правового механізму адаптації (переходу) ветеранів до цивільного життя в Сполучених Штатах Америки, а також аналіз можливостей застосування досвіду США у контексті післявоєнної України.

Виклад основного матеріалу. Сполучені Штати пропонують комплексний підхід до адаптації ветеранів, який включає низку законів, програм та ініціатив, спрямованих на захист прав ветеранів на працю, професійну реабілітацію та розвиток підприємництва. Законодавча база США для адаптації ветеранів до цивільної трудової діяльності, говорячи про федеральний рівень, базується на кількох ключових компонентах, кожен з яких спрямований на вирішення різних проблем, з якими стикаються ветерани.

Одним з основних нормативних актів цього механізму є Закон про права на працевлаштування та зайнятість військовослужбовців Збройних сил США (Uniformed Services Employment and Reemployment Rights Act, USERRA), прийнятий у 1994 році [6][7]. Цей закон гарантує, що ветерани, які залишили свою цивільну роботу заради служби в армії, мають право повернутися на попередні посади або еквівалентну роботу після завершення служби без втрати стажу, заробітної плати чи пільг. USERRA поширюється на всіх роботодавців, включаючи федеральний уряд і уряди штатів, і охоплює широкий спектр військової служби, від дійсної служби до навчань вихідного дня. Закон також

забороняє дискримінацію на основі військової служби, гарантуючи, що ветеранам не відмовляють у працевлаштуванні та не ставляться до них несправедливо через виконання ними військових обов'язків. Ветерани також отримують гарантії збереження їх пенсійних планів на період їх військової служби.

На додаток до захисту, який надає USERRA, важливу роль у допомозі ветеранам у працевлаштуванні на федеральному рівні відіграє Закон про преференції для ветеранів (Veterans' Preference Act), прийнятий у 1944, а потім кодифікований у Кодексі Сполучених Штатів [8]. Цей закон надає ветеранам перевагу при прийомі на роботу на федеральному рівні, надаючи додаткові бали на конкурсних іспитах і надаючи пріоритет ветеранам при прийомі на роботу. Ветерани з інвалідністю, пов'язаною з проходженням служби, мають право на вищі бали при проходженні конкурсного відбору на відповідну посаду.

Крім всього іншого, у США реалізується низка державних програм, закріплених на рівні Кодексу Сполучених Штатів та спрямованих на підтримку ветеранів у процесі їхньої адаптації до цивільного життя та працевлаштування.

Одним з основних таких прикладів можна назвати Програму допомоги в перехідний період (Transition Assistance Program, TAP), що є ключовою програмою, реалізація якої передбачена у параграфі 1144 розділу 10 Кодексу Сполучених Штатів [9]. Відповідна програма гарантує ветеранам консультації перед звільненням зі служби, профорієнтацію, семінари з написання резюме, стратегій пошуку роботи та підготовки до співбесіди.

Доповнює TAP також положення параграфу 1143 розділу 10 Кодексу Сполучених Штатів, яке визначає обов'язок підтвердження (надання сертифікату щодо) наявних навичок ветеранів або перевірку їх професійних навичок, набутих під час військової служби, забезпечуючи доступ до цієї інформації потенційним цивільним роботодавцям та державним установам [10]. Такий підхід дозволяє індивідуалізувати досвід ветерана та полегшити його подальше працевлаштування.

Крім того, окремий розділ 38 Кодексу Сполучених Штатів присвячений зокрема гарантіям для ветеранів, що проходили службу, та особливо ветеранів, що отримали інвалідність, щодо надання їм професійних консультацій, навчання навичкам (актуальним на ринку праці) та подальшу підтримку у працевлаштуванні [8]. При цьому термін «навчання» в даному випадку має більш гнучке значення ніж просто здобуття окремого освітнього рівня, і призначене скоріше для підвищення професійного рівня ветерана та відновлення втрачених цивільних навичок.

Податкова пільга на робочі місця, така як Work Opportunity Tax Credit (WOTC) доповнює механізм гарантій прав ветеранів на працю, надаючи фінансові стимули роботодавцям, які наймають ветеранів. Відповідний податковий кредит, як зазначено в параграфі 51 розділу 26 Кодексу Сполучених Штатів, пропонує роботодавцям податкові пільги для найму осіб із певних цільових груп, які стикаються з бар'єрами при працевлаштуванні, в тому числі ветеранів [11]. Роботодавці можуть отримати податковий кредит у розмірі 40% від перших 6000 доларів США заробітної плати, виплаченої відповідним працівникам, які працюють принаймні 400 годин протягом першого року, у результаті чого максимальний кредит становить 2400 доларів США на працівника. Для окремих категорій ветеранів сума кредиту може бути вищою та дозволяє отримати потенційний кредит до 9 600 доларів США.

Висновки. Адаптація ветеранів до цивільної зайнятості в США може запропонувати цінний досвід для України. В першу чергу, механізм правових гарантій ветеранів війни у США адаптивний. Тобто закріплюючи основні принципи на рівні законодавчих актів, підходи до адаптації ветеранів до цивільного життя змінюються у відповідних державних програмах, залежно від викликів, з якими стикають ветерани та ситуації на ринку праці. Заходи з адаптації також часто стають предметом дослідження їх ефективності, таких як наприклад Veteran Metrics Initiative (TVMI) [12].

Другою характеристикою механізму правових гарантій ветеранів війни у США є застосування до роботодавців позитивних стимулів (в тому числі

податкових) замість механізмів примусу до виконання вимог адаптації ветеранів війни до цивільного життя.

Третім аспектом механізму правових гарантій ветеранів війни у США є індивідуальний підхід до працевлаштування ветеранів, який забезпечує можливість реагування на конкретні виклики, з якими стикається ветеран, визначення та покращення рівня його професійних навичок, здобуття нових навичок та подальша допомога і консультації у процесі працевлаштування.

На наш погляд, застосування такого підходу замість застосування несистемних пільг ветеранам війни може дозволити Україні не лише формально вшанувати службу ветеранів, але й надання їм можливостей для побудови успішної кар'єри у цивільному житті. Законодавча база, що поєднує захист, професійну реабілітацію, підтримку підприємництва та стимули для роботодавців, матиме вирішальне значення для допомоги українським ветеранам у їх адаптації на цивільному ринку праці та сприятиме післявоєнному відновленню країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
4. Про затвердження Порядку надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 лютого 2023 р. № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2023-%D0%BF#Text>
5. RAND Corporation. (2022). "Improving Post-Service Outcomes for Veterans" URL:

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA1300/RRA1363-12/RAND_RRA1363-12.pdf

6. The Uniformed Services Employment and Reemployment Rights Act (USERRA). URL: <https://osc.gov/Services/Pages/USERRA.aspx>

7. USERRA Pocket Guide. U.S. Department of Labor. URL: <https://www.dol.gov/agencies/vets/programs/userra/USERRA-Pocket-Guide>

8. U.S. Code Title 38, Veterans' Benefits. URL: <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title38/part3/chapter36/subchapter3>

9. U.S. Code Title 10, Armed Forces, Section 1144 Transition Assistance Program. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title10-section1144&num=0&edition=prelim>

10. U.S. Code Title 10, Armed Forces, Section 1143 Employment Assistance, URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title10-section1143&num=0&edition=prelim>

11. U.S. Code Title 26, Internal Revenue Code, Section 51. Work Opportunity Tax Credit. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title26-section51&num=0&edition=prelim>

12. Veteran Metrics Initiative (TVMI). URL: <https://veteranetwork.psu.edu/projects/tvmi-study>

REFERENCES

1. On the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection, Law of Ukraine, No. 3551-XII (1993, October 22). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].

2. Labor Code of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> [in Ukrainian].

3. On Employment of the Population, Law of Ukraine, No. 5067-VI (2012, July 5). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> [in Ukrainian].

4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On Approval of the Procedure for Providing Compensation to Employers for Employment of Registered Unemployed Persons, No. 124 (2023, February 10). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. RAND Corporation. (2022). "Improving Post-Service Outcomes for Veterans." Retrieved from: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA1300/RRA1363-12/RAND_RRA1363-12.pdf [in Ukrainian].
6. The Uniformed Services Employment and Reemployment Rights Act (USERRA). Retrieved from: <https://osc.gov/Services/Pages/USERRA.aspx> [in Ukrainian].
7. USERRA Pocket Guide. U.S. Department of Labor. Retrieved from: <https://www.dol.gov/agencies/vets/programs/userra/USERRA-Pocket-Guide> [in Ukrainian].
8. U.S. Code Title 38, Veterans' Benefits. Retrieved from: <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title38/part3/chapter36/subchapter3>
9. U.S. Code Title 10, Armed Forces, Section 1144 Transition Assistance Program. Retrieved from: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title10-section1144&num=0&edition=prelim>
10. U.S. Code Title 10, Armed Forces, Section 1143 Employment Assistance, Retrieved from: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title10-section1143&num=0&edition=prelim>
11. U.S. Code Title 26, Internal Revenue Code, Section 51. Work Opportunity Tax Credit. Retrieved from: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title26-section51&num=0&edition=prelim>
12. Veteran Metrics Initiative (TVMI). Retrieved from: <https://veteranetwork.psu.edu/projects/tvmi-study>